

УДК 725.94:7.036.3(045)

Л.В.Обуховська

ПОЛІФУНКЦІОНАЛЬНІ МАЛІ АРХІТЕКТУРНІ ФОРМИ: ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК УТИЛІТАРНИХ І ХУДОЖНІХ ФУНКЦІЙ

Малі архітектурні форми як елементи наповнення середовища мають яскраво виражене «архітектурне» походження. Це загальноприйнята, але умовна назва невеликих штучних споруд у містобудівному або садово-парковому середовищі, одні з яких пов'язані з потребами благоустрою вулиць і площ, інші є елементами декоративного убрання і збагачують композицію просторових осередків. Але з огляду на їх сучасне різноманіття ці форми можна вже розглядати як об'єкти предметного дизайну. Сьогодні зі зміною якості (комфортність і автоматизація усіх процесів життєдіяльності, надмірна інформатизація простору) та швидкості життя (стрімкий розвиток технічного прогресу, швидка зміна модних тенденцій і потреб споживачів) у дизайні середовища помітно змінюється значення і вигляд малих архітектурних форм. У таких умовах має сенс не нове, проте актуальне на даний момент явище як поліфункціональність, але із застосуванням до малих архітектурних форм. Отже, мета даного дослідження полягає у розгляді поліфункціональних малих архітектурних форм і в них виявленні взаємозв'язку утилітарних і художніх функцій.

Уже саме формулювання нового терміну диктує його визначення: це – цілісний завершений об'єкт дизайну, в якому гармонійно і доцільно поєднано кілька різних за призначенням видів (при потребі протилежно відмінних), а по суті функцій, простих (нині відомих) малих архітектурних форм.

Детально розглянувши класифікації В.Свідерського [3, 4], В.Кучерявого [2] та Н.Ганкіної [1], була зроблена спроба доповнити загальну класифікацію малих архітектурних форм, тобто синтезувати кілька типологій в одній¹. На основі останньої, узагальнивши характеристики найбільш уживаних малих архітектурних форм і елементів благоустрою, було виведено 12 типологічних груп за функціональним призначенням (наглядна схема приведена на рис. 1): об'ємні споруди і захисне обладнання; засоби для озеленення; огорожуючі малі форми; ті, що оформлюють поверхню землі; штучні водні пристрої; малі форми комунально-побутового обслуговування; освітлювальні прилади; садово-паркові меблі; інформаційно-рекламні засоби; видовищно-дозвіллове обладнання; дитяче ігрове обладнання; елементи декоративного оформлення. Дана типологія стане основоположною при розробці в подальшому класифікації саме поліфункціональних малих архітектурних форм.

¹ Обуховська Л.В. Поліфункціональність малих архітектурних форм: їх особливості та місцезростаювання // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв: Зб. наук. пр. – Харків: ХДАДМ, 2009. – №8. – С. 75-85.

МАЛІ АРХІТЕКТУРНІ ФОРМИ

Об'ємні споруди і захисне обладнання (бесідки, павільйони, ротонди, бельведери, альтанки, тіньові навіси, барбекю, галереї, шале, люстгауз)

Засоби для озеленення (трельяжі, перголи, квітники, квіткові модулі, декоративні вази)

Огороджуючі малі форми (огорожі, пропілеї, бар'єри, відокремлюючі стінки, парапети, арки, розмежовуючі аркади, колони, пілони)

Ті, що оформлюють поверхню землі (підпірні стінки, пандуси, рампи, подіуми, відкриті сходи, містки)

Штучні водні пристрої (фонтани, басейни (декоративні, плескальні), питні фонтанчики, бювети, каскади, водоспади, канали, водні алеї, капіж, водойма-лабіринт)

Малі форми комунально-побутового обслуговування (урни, телефонні будки, кіоски)

Освітлювальні прилади (ліхтарі, прожектори)

Садово-паркові меблі (лави різного типу, лави-дивани, столи, стільці, крісла, табурети)

Інформаційно-рекламні засоби (інформаційні стенди, рекламні щити, дошки оголошень, дошки пошани, конструкції-носії візуальної інформації)

Видовищно-дозвілєве обладнання (танцпол, естради, трибуни, амфітеатри, форуми, атракціони)

Дитяче ігрове обладнання (пісочниці, каруселі, гойдалки, балансири, гірки, обладнання для сюжетних і ролевих ігор)

Елементи декоративного оформлення (скульптура (декоративна, жанрова, абстрактна), декоративні стінки, керамічна садова пластика)

Рис. 1. Функціонально-типологічна класифікація малих архітектурних форм
(розробила Л.В.Обуховська)

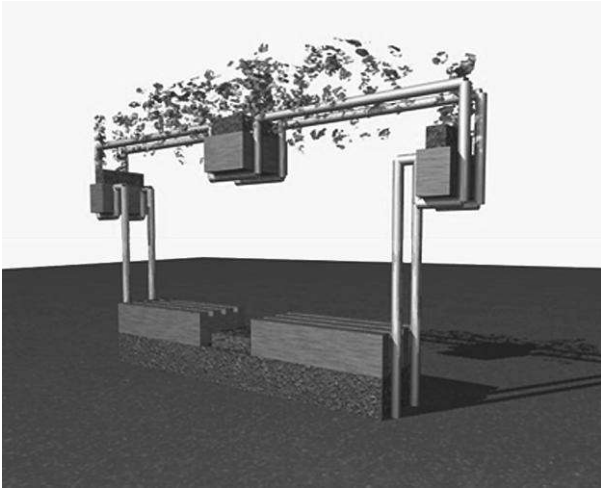
Палітра допустимих варіантів поєднання простих (монофункціональних) малих архітектурних форм достатня, щоб уже на стадії просторового пошуку створити найрізноманітніші комбінації без шкоди для практичного результату, але з користю для художнього враження, яке складає ще одне функціональне завдання у створенні поліфункціональних малих архітектурних форм. Як зазначає М.Г.Бархін, будь-яку «функцію, від найпростішої до найскладнішої, можливо організувати, дотримуючись усіх вимог ведення процесу, в дуже широкому діапазоні композиційних схем. У цьому як раз і полягає вся сутність архітектурної творчості. Функція у певній мірі визначає композицію, тобто, по суті, форму, а форма організує цю саму ж функцію» [6].

Наприклад, поєднаємо в одному об'єкті дизайну лави і квітника (рис. 2, г), лав і дощок оголошень, лави і перголи (рис. 2, а), фонтану і дитячої гірки (рис. 2, б), фонтану і подіуму (рис. 2, в). Приклад трьох функцій в одній завершені моделі – лава+квітник+бювет або інший – лава+ліхтар+урна, або – фонтан+бювет+плескальний струмок; можливий і такий варіант – фонтанна алея з лавами і квітниками (рис. 2, г); форум+лави+квітники (рис. 2, г). І це не межа, оскільки можна поєднати і п'ять функцій, наприклад, альтанка+квітники+фонтан+бювет+ліхтар (рис. 2, д). Таким чином, саме призначення (їх перелік у рис. 1) таких об'єктів складає їх утилітарну функцію.

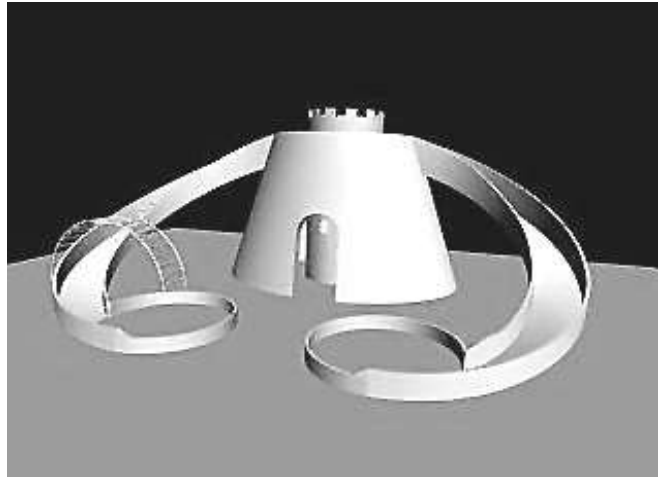
Обмеженість вузькофункціонального підходу у справі проектування значно зменшує можливості поліфункціональності малих архітектурних форм. Щоб цього уникнути, як зазначає провідний спеціаліст Російської Федерації у сфері дизайну середовища Володимир Шимко [7], необхідно тільки встановити **основоположні принципи ефективного використання функції** в художньому пошукові, які мають прослідковуватися в усіх ситуаціях.

Перший із них – відповідність геометричної будови поліфункціональної малої архітектурної форми її функціональному навантаженню в n-ій кількості функцій. Таке так би мовити комплексне призначення диктує її приблизні габарити, створює її художній образ, задає її зовнішню форму. Але далі робота переходить у іншу площину, робиться уточнення емоційних і функціональних особливостей поліфункціональних малих архітектурних форм, що вимагають прямого конструктивного рішення і, відповідно, художньої інтерпретації утилітарної основи. Так проявляється *другий принцип* – відображення в образі поліфункціональних малих архітектурних форм «художньої необхідності» їх раціональної складової, яка (тобто необхідність) зрештою стає першопричиною композиційного рішення.

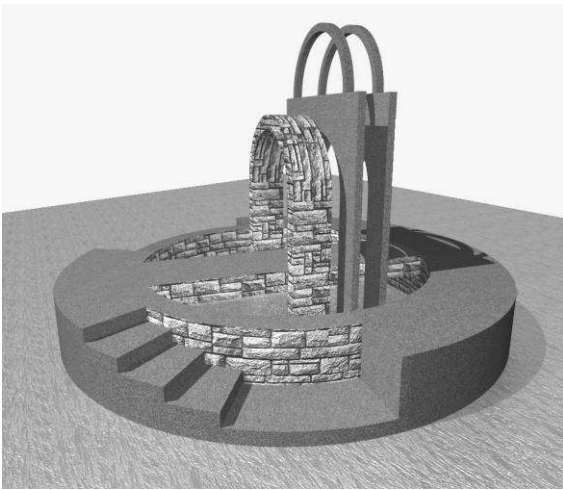
Розглядаючи взаємозв'язок утилітарних і художніх функцій у поліфункціональних малих архітектурних формах, слід відмітити, що комплексність призначення цих об'єктів розмиває межі їх художньої складової.

а

б

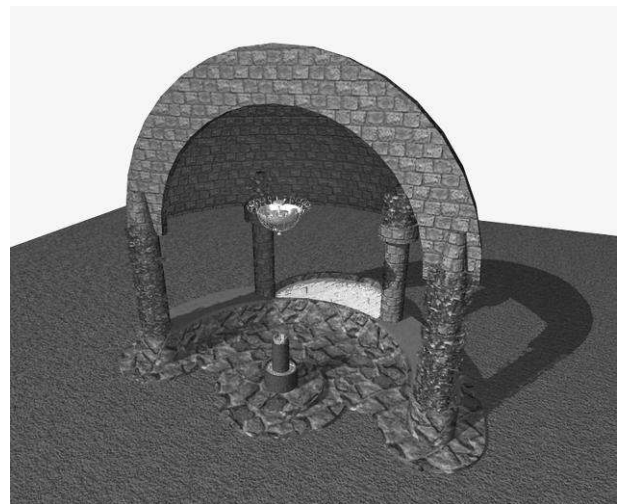
в

г

г

д

Рис. 2. Моделі поліфункціональних малих архітектурних форм (розробила Л.В.Обуховська):
 а – лава-пергола «Greensofa»; б – фонтан-гірка «Вежа»; в – фонтан-подіум «Брама»;
 г – фонтанна алея з лавами і квітниками «а-ля Версаль»; г – форум з лавами і квітниками
 «Гірська стежка» (на передньому плані – лава-квітник «Клевер»);
 д – альтанка «Княжий двір» (альтанка+квітники+фонтан+бювет+ліхтар)

Тому аналіз особливостей поліфункціональних малих архітектурних форм з позицій образного змісту трохи ускладнений кількістю емоційно-художніх відтінків. Орієнтирами тут може бути уявлення про сприйняття, його психологічне забарвлення (воно залежить від сутності окремої особистості), яке можна звести до п'яти різновидів:

- сприйняття на тактильному рівні (через дотик, безпосередній контакт);
- сприйняття на візуальному рівні (через просте споглядання);
- сприйняття на емоційному рівні (через враження, почуття);
- сприйняття на когнітивному (пізнавальному) рівні (через виявлення глибинного змісту, смислового наповнення, ідеї);
- комплексне сприйняття (поєднання кількох видів).

Таким чином, художня функція в поліфункціональних малих архітектурних формах, як і утилітарна, постає як складне явище, в якому розрізняються головні мотиви та додаткові, що надають і зовнішньому виглядові, і призначенню цих об'єктів змістовну глибину, багатство можливих способів застосування. У більшості випадків провідна художня функція співпадає з емоційним спрямуванням домінуючої утилітарно-практичної функції або їх поєднанням.

Для врахування функціональної визначеності зовнішнього вигляду поліфункціональної малої архітектурної форми суттєву допомогу може надати аналіз цілей її формування за схемою, представленою на рис. 3. Комплекс утилітарно-практичних вимог до такого об'єкту диктує приблизні габарити та форми об'ємно-просторового рішення, причому провідна функція (наприклад, як у п'ятифункціональному об'єкті, див. вище) задає ці параметри збільшено і може визначати місце розташування, а додаткові – уточнюють деталізацію всього рішення і забезпечують зв'язок із середовищем. Інший ряд вимог – естетичних – трансформує отриману просторову структуру в художню, призначаючи серед складових об'єктів і форм головні та другорядні, вибудовуючи між ними деяке співвідношення мас. І тут головну (структуруючу) роль відіграє провідна емоційна складова, тоді як завдання, що її супроводжують, реалізуються в ідейному наповненні, змісті окремих компонентів. А оскільки та чи інша емоційно-естетична якість із самого початку притаманна кожному з утилітарно-практичних функцій малих архітектурних форм, заради яких і зводиться об'єкт, то у реальній поліфункціональній малій архітектурній формі утилітарне і художнє не суперечать один одному, а взаємодіють, посилюючи образний ефект. Причому художня організація такого об'єкту в певному середовищі обов'язково підсилює в ньому функціональне навантаження, ще більше виявляючи задумані дизайнером ідеї.

Рис. 3. Взаємодія утилітарно-практичних та емоціональних вимог при формуванні поліфункціональних малих архітектурних форм:

1 – провідні фактори; 2 – додаткові фактори; 3 – головні зв'язки;
4 – додаткові зв'язки; 5 – зворотній вплив

Література

1. Ганкина Н. З. Малые архитектурные формы, элементы благоустройства и оборудования городских территорий // Краткий справочник архитектора: Ландшафтная архитектура / Под ред. И.Д.Родичкина. – К.: Будивельник, 1990. – С. 281-307.
2. Кучерявий В. П. Озеленення населених місць. – Львів: Світ, 2005. – 456 с.: іл.
3. Свидерский В. М. Малые архитектурные формы внешнего благоустройства для городов Украинской ССР: Дис... канд. архитектуры / Акад. архитектуры УССР. Ин-т градостроительства. – К., 1954.
4. Свідерський В. М. Малі архітектурні форми. Вид. 2-е, переробл. і доп. – К.: Будівельник, 1976. – 62 с.: іл.
5. Обуховська Л.В. Поліфункціональність малих архітектурних форм: їх особливості та місцезонашування // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв: Зб. наук. пр. – Харків: ХДАДМ, 2009. – №8. – С. 75-85.
6. Бархин М.Г. Метод работы зодчего. – М., 1981.
7. Шимко В.Т. Архитектурно-дизайнерское проектирование городской среды. – М.: Архитектура-С, 2006. – 384 с.: ил.

Анотація

У статті з позицій предметного дизайну розглядаються поліфункціональні малі архітектурні форми. В них виявлено і розкрито взаємозв'язок утилітарних і художніх функцій. Встановлено основоположні принципи ефективного використання функції в їх художньому проектуванні.

Ключові слова: малі архітектурні форми, поліфункціональність, утилітарність, художня функція.

Аннотация

В статье с позиций предметного дизайна рассматриваются полифункциональные малые архитектурные формы. В них выявлена и раскрыта взаимосвязь утилитарных и художественных функций. Установлено основополагающие принципы эффективного использования функции в их художественном проектировании.

Ключевые слова: малые архитектурные формы, полифункциональность, утилитарность, художественная функция.

Annotation

The polifunctional small architectural forms are considered from the position of thing-design in this article. The correlation of the utilitarian and artistic functions are found and discovered in them. The foundational principles of effective using in their design are established.

Key words: small architectural forms, polifunctionality, utilitarian, artistic function.